

SOCIAL- FÖRSÄKRINGARNA KAN INTE LÄNGRE FUNGERA SOM PÅ 1800-TALET

*Replik till Bo Könberg från fil dr Stefan Fölster,
Industriens Utredningsinstitut*

STEFAN FÖLSTER

Bo Könbergs huvudsakliga invändning mot välfärdskonto är alltför enkel. En socialförsäkring uppbyggd kring ett sparkonto skulle, enligt honom, ersätta försäkring med sparande och därmed leda till alltför stor självrisk. Märkligt nog förklarar Bo Könberg aldrig varför han i så fall själv förordar kontobaserade system i flera fall. Det nya pensionssystemet, som Bo Könberg stöder, är en kontobaserad socialförsäkring. Bo Könberg har också ställt upp bakom de tankar till kompetenskonto som jag föreslog för fyra år sedan.

Motsägelserna i Bo Könbergs egna ställningstaganden visar att det behövs en mer nyanserad diskussion. I det ljuset är det beklagligt att Bo Könberg alltför ofta briljerar med den sortens demagogiska knep som vi känner igen från riksdagsdebatterna. Mest påfallande är detta i hans återkommande beskyllningar om att den som farit illa i livet får en låg pension. I själva verket är tryggheten för de som far illa snarast bättre än i dag. De olika skrifterna om välfärdskontot gör tydligt att välfärdskontot klarar försäkring, tryggheten, och inkomstfördelningen minst lika bra

som dagens system. Detta beläggs också med detaljerade beräkningar.

Förklaringen till Bo Könbergs motsägelsefulla besked kan hittas i att han fortfarande resonerar om socialförsäkringar på samma sätt som man gjorde på 1800-talet, då många europeiska socialförsäkringssystem grundlades. Typiskt för 1800-talet var att de allra flesta hade ganska oförändrade löner under hela arbetslivet. De flesta började och slutade sina arbetsliv som arbetare. Att göra karriär, eller andra omständigheter som kan leda till mycket skiftande löner över livstiden var förhållandevis ovanligt.

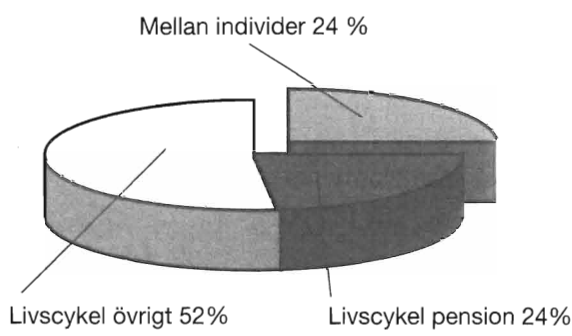
I det låget fungerande en försäkring väl som utgick från den aktuella lönen, och betalade en andel av denna i ersättning när man blir sjuk eller arbetslös eller pensionerades. Försäkringen fungerade väl därför att den aktuella lönen utgjorde ett bra mått på förlorad inkomst under sjuk- eller arbetslöshetsperioden. Försäkringen fungerade då som en inkomstbortfallförsäkring.

Idag har försäkringssituationen ändrats väsentligt. Mycket stora grupper har idag löner som skiftar kraftigt över livstiden. Ett skäl till detta är att många fler gör karriär. Många fler har låga eller inga löner under studie- och inläringstider. Se-

dan stiger lönen kraftigt under arbetslivet. Ett annat skäl är att vi har en stor grupp med lösa anställningsförhållanden, i synnerhet ungdomar med skiftande arbeten. Ett tredje skäl är att livsstilen förefaller att förändras för en del. Karriärer avbryts t.ex. för olika projekt.

När lönen skiftar mycket händer ett antal saker som gör det gamla försäkringstänkandet förlegat. För det första, ökar efterfrågan på olika hjälpmedel att jämna ut inkomsterna över livstiden. I själva verket står idag tre-fjärdedelar av socialpolitikens utgifter för enbart omfördelningar mellan enskildas olika livsperioder. Endast en fjärdedel fyller försäkrings- och omfördelningsfunktionen, dvs omfördelar mellan människor i ett livstidsperspektiv. Detta visas i figuren.

Figur 1. Mindre än en fjärdedel av socialpolitikens utgifter omfördelar mellan människor i ett livstidsperspektiv.

Sociala utgifter som i huvudsak omfördelar mellan perioder i människors livscyklar blir oftast väldigt godtyckliga om de organiseras i traditionell försäkringsform. Krångliga regelverk styr då vem som får hur mycket. ATP-systemet omfördelade t.ex. mot alla intentioner från de fattiga till de rika. För sådana sociala utgifter är en kontobaserad socialförsäkring en effektivare och mer rättvis lösning. Rent godtyckliga utfall ersätts då av huvudprincipen att varje krona som tillförs kontot också leder till högre utfall. Försäkring och omfördelning kan komplettera kontot och blir då i allmänhet betydligt billigare och mindre godtyckliga än i dagens system.

Se över en längre tid

Av detta skäl har också fem partier enats om att omvandla pensionsförsäringen till en kontobaserad socialförsäkring. Även i det nya kontobaserade systemet är man lika väl försäkrad mot de olika riskerna, t.ex. att inte ha kunnat spara till en pension pga arbetsoförmåga, eller mot risken att leva länge vilket kostar mer.

Som figuren visar finns emellertid mycket annat, t.ex. familjepolitiken, som också i huvudsak omfördelar mellan perioder i människors livscyklar. Om man tycker att en kontobaserad socialförsäkring är bra för pensionssystemet så leder samma logik till att också andra livscykelomfördelade utgifter bäst organiseras i form av kontobaserade

socialförsäkringar. På den punkten verkar Bo Könberg vara oense med sig själv.

Även för rena riskförsäkringar som akassa och sjukpenning har försäkrings-situationen ändrats väsentligt sedan 1800-talet. Att lönen förändras så mycket över de flestas livstid innebär att den framtida lönen kan bli mycket högre eller mycket lägre än man har haft anledning att vänta sig tidigare i livet. Många får således inte bara oväntade inkomstbortfall utan också oväntade inkomstillskott. Detta innebär också att ganska stora summor idag betalas ut i "inkomstbortfallsersättning" till personer som i själva verket senare får mycket högre inkomster än de har väntat sig. Stora "inkomstbortfallsersättningar" betalas alltså ut till personer som, sett över en längre tid, inte haft något inkomstbortfall utan tvärtom har fått högre inkomster än de har väntat sig.

Effektivare med konto

Då blir det uppenbart att en socialförsäkring kan göras effektivare och mindre om den betalar ersättning enbart till dem som får större inkomstbortfall än inkomstillskott. Inom ramen för en kontobaserad socialförsäkring kan den principen lätt implementeras. Den som har inkomstbortfall drar preliminärt pengar från sitt konto. Om inkomsterna senare utvecklas bättre än väntat utgår ingen ersättning, i annat fall ersätts inkomstbortfallet.

4469

INDUSTRIENS ÖFREDN INSTITUTE

BOX 5501

114 85 STOCKHOLM

Uppgåen kontr. av

Skatter & Velfärd

Tel: 08-6131700

Stockholm Ej TS/RS reg

Nr: 97-03

4/ÅR 2086 1=P

STEFAN FÖLSTER

Den försäkringsprincipen är ingalunda ny, utan den är standard i situationer där värdet av det som skall försäkras (i detta fall inkomster) fluktuerar mycket över tiden.

Lika gott försäkringsskydd

Med de beräkningar som nu har gjorts hör välfärdskontosystemet till de bättre genomlysta förslagen i socialförsäkringsdebatten. Beräkningarna gör tydligt att välfärdskontosystemet lätt uppfyller de krav som ett välfärdssamhälle ställer. Exempelvis har de som aldrig lyckas spara på välfärdskontot eller som drabbas av stora inkomstbortfall och får minus på kontot ett lika gott försäkringsskydd som idag.

Ändå lyckas välfärdskontot sänka marginalskatten väsentligt, genom att ersätta det godtyckliga regelverket för livscykelomfördelande sociala utgifter med raka rör, och genom att bygga på en effektivare försäkringsprincip.

Därtill kommer en ytterst viktig fördel med välfärdskontot. Om välfärdskontot läggs upp som ett fonderat sparande, investeras detta och ger avkastning. Den reala avkastningen på Stockholmsbörsen sedan 1970 har varit 12 procent per år. Antag att sparandet på välfärdskonton kan förränta sig med hälften av detta, 6 procent. Det skulle innebära att medelinkomsttagaren skulle kunna få dubbelt så hög pension som idag. Alternativt skulle inbetal-

ningarna på kontot kunna sänkas med motsvarande belopp, och därmed tillåta ökad konsumtion redan under arbetslivet. Självfallet skulle en del av dessa resurser också kunna tas i anspråk för att stärka skyddet för de svaga.

Stefan Fölster

5107